

57. Abbâsî dönemi mucûn şairlerinden Ebû Nuvâs ve hamriyyât (şarap) şiirlerinde tekrar

Recep ÇİNKILIÇ¹

APA: Çinkılıç, R. (2023). Abbâsî dönemi mucûn şairlerinden Ebû Nuvâs ve hamriyyât (şarap) şiirlerinde tekrar *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (34), 994-1014. DOI: 10.29000/rumelide.1316239.

Öz

Bu çalışmada Abbâsî dönemi mucûn şairlerinden Ebû Nuvâs'ın (146-198/763-814) divanındaki hamriyyât (şarap) şiirleri incelenerek bu şiirlerde geçen tekrarlarla ilişkin örnekler sunulmuştur. Bu araştırmada Ebû Nuvâs ve divanının seçilmiş olmasının sebebi onun hamriyyât şiirlerinde dikkat çekecek düzeyde tekrar sanatının mevcut olmasındandır. İncelememizde teorik çalışmalardaki tanımlayıcı araştırma yöntemi ile uygulamalı çalışmalardaki analitik inceleme teknikleri esas alınmıştır. Araştırmamız neticesinde Muhammed Enis Mehrât'ın tahkikini yaptığı Dâru Mehrât Li'l-'Ulûm Yayınevi'nin Hıms (2009) baskısı ile Ahmed Abdulmecîd el-Gazâlî'nin tahkikini yaptığı Matbaatu Mısır Yayınevi'nin Kâhire (1953) baskısının çok iyi bir şekilde tahkik edilmiş nüshalar olduğunu tespit ettik. Her iki baskı da iyi olmakla birlikte hamriyyât şiirleri içerisinde tekrar sanatı için delil olarak getirdiğimiz beyitlerin teyidi hususunda birkaç yerde Dâru Mehrât baskısını, bunun dışındaki yerlerde ise Matbaatu Mısır baskısını tercih ettik. Çalışmamızda Ebû Nuvâs'ın yaşamış olduğu Abbâsî döneminin tarihî, sosyal ve kültürel arka plânı hakkında kısa bir kesit sunularak tekrar kavramı ve çeşitleri üzerinde durulmuş, şairin hayatı, edebî kişiliği ve hamriyyât şiirlerinin özellikleri hakkında bilgi verilerek bu şiirlerde geçen harf, kelime ve cümle tekrarlarına ilişkin örnek beyitler sunulmuş, ayrıca bu tekrarların gerekçeleri ve üslûp özellikleri açıklanmıştır. Bu çalışma neticesinde, Ebû Nuvâs'ın Arap edebiyatındaki klasik şiirin nazım şeklinde yaptığı yenilikler dolayısıyla yenilikçi şairlerin lideri olarak kabul edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ebû Nuvâs'ın divanında harflerin, kelimelerin ve cümlelerin tekrarı olmak üzere tekrar sanatını üç değişik şekilde kullandığı tespit edilmiştir. Tekrarın estetiği, şairin söylemek istediği anlamın pekiştirilmesi, tekrar edilen şeyden keyif alma veya muhatabın azarlanması şeklinde ortaya çıkmıştır. Ebû Nuvâs'ın hamriyyâtında şarabın vasıflarını büyük bir keyifle zikrettiği ve şarabı kötülerenlere ağır bir dille karşılık verdiği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Arap dili ve edebiyatı, Ebû Nuvâs, hamriyyât, şarap şiirleri, tekrar.

Abu Nuwās, one of the obscenity poets of the Abbasid period, and repetition in his khamriyyat (wine) poems.

Abstract

This study examines the khamriyyat (wine) poems in the divan of Abu Nuwas (146-198/763-814), one of the obscene poets of the Abbasid period, and presents examples of the repetitions in these poems. The reason for choosing Abu Nuwas and his divan for this study that there is a remarkable level of repetition in his khamriyyat poems. This study is based on the descriptive research method in theoretical studies and analytical examination techniques in practical studies. As a result of our

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arapça Mütercim ve Tercümanlık ABD, (Kırıkkale, Türkiye), recep02013@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3530-4293 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 13.04.2023-kabul tarihi: 20.06.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1316239]

research, we found that the Daru Mehrat Li'l-'Ulum Publishing House's Homs (2009) edition, edited by Muhammed Enis Mehrat, and the Cairo (1953) edition of the Matbaatu Misr Publishing House, edited by Ahmed Abdulmecid Al-Ghazali, were both well-researched copies. Although both editions were good, we preferred the Daru Mehrat edition for some of the lines we used as evidence for repetition art, and the Matbaatu Misr edition for other lines. This study provides a brief overview of the historical, social, and cultural background of the Abbasid period in which Abu Nuwas lived, focusing on the concept and types of repetition. Information is also provided on the poet's life, literary personality, and the characteristics of his khamriyyat poems. Sample verses are presented that illustrate the repetition of letters, words, and sentences, and the reasons and stylistic features of these repetitions are explained. As a result of this study, it was concluded that Abu Nuwas is considered a leader among innovative poets for his innovations in the classical form of Arabic poetry. It has been found that Abu Nuwas uses the art of repetition in three different ways in his divan, namely repetition of letters, words, and sentences. The aesthetics of repetition appear in the form of reinforcing the meaning that the poet wants to convey, taking pleasure in the repeated thing, or reprimanding the addressee. It has been observed that Abu Nuwas mentions the qualities of wine with great pleasure in his ħamriyyât and responds with harsh language to those who criticize wine.

Keywords: Arabic language and literature, Abu Nuwas, khamriyyat, wine poems, repetition.

Giriş

Arap şairler Câhiliye döneminden itibaren şiirlerinde şarap temasını sıkça işlemişler ve şarabı tasvir ederek onu değişik isimlerle isimlendirmişlerdir. Başlangıçta kasidelerin içerisinde bir bölüm olarak yer alan şarap temasının işlendiği şiirler zamanla müstakil bir tür haline gelerek “ħamriyyât” adı ile anılmaya başlamıştır. Tarafe b. el-'Abd el-Bekrî (öl. 564 [?]), 'Adî b. Zeyd (ö. yk. 600), el-Munehhel el-Yeşkurî (ö. yk. 603) ve el-A'řâ (ö. 7/629 [?]) şiirlerinde şarap temasına en fazla yer veren Câhiliye dönemi şairleri arasında yer alır. İmru' u'l-Kays b. Hucr el-Kindî (ö. yk. 540), 'Antere b. şeddâd el-'Absî (ö. 614 [?]) ve Lebîd b. Rabî'a (ö. 660 [?]) gibi mu'allaka şairlerinin divanlarında da şarap temasının işlendiği şiirler yer almaktadır. Peygamber şairi olarak bilinen Hassân b. Sâbit (ö. 60/680 [?]) Müslüman olmadan önce söylediği şiirlerde şarap tasvirine yer vermiştir. Emevî halifelerinden el-Velîd b. Yezîd (ö. 126/744) şarap temasını ele alan Abbâsî dönemi şairlerinin öncüsü olup Ebû Nuvâs'ın üzerinde büyük etkisi vardır. Abbâsî döneminin en önemli şairleri arasında yer alan Ebû Nuvâs Arap şiirindeki ħamriyyât sanatının en önemli temsilcisidir. (Toprak, 2000, s. 169-173; Ayyıldız, 2020, s. 148-156)

Abbâsî dönemi, Emevî Devleti'nin yıkılış tarihi olan 132/750 senesi ile başlar ve 656/1258 yılında Bağdat'ın işgal edilmesiyle son bulur. Bazı edebiyat tarihçileri Abbâsî dönemini üç bölüme ayırırken bazıları ise ikiye ayırırlar. Birinci Abbâsî dönemi yaklaşık yüz yıl kadar sürerken ikinci Abbâsî dönemi Buveyhîler'in Bağdat'ı ele geçirdikleri tarih olan 334/945 yılına kadar devam eder. (Dayf, 2003, s. 14.)

Abbâsî halifeleri sırasıyla Ebû'l-Abbâs es-Seffâh, Ebû Ca'fer el-Mansûr, Muhammed el-Mehdî, Mûsâ el-Hâdî, Hârûnürreşîd, el-Emîn, el-Me'mûn, el-Mu'tasım-Billâh ve birinci Abbâsî döneminin kendisiyle sonlandığı el-Vâsik-Billâh'tır. Abbâsî döneminin başlarında siyasî hayat çalkantılı geçmiş, Nusayrîler, (Arap kökenli alevîler) amca çocukları olan Abbâsîler'e karşı gizli ve açık bir şekilde direnirken, Hâricîler zayıflamıştır. (Yıldız, 1988, c. 1, s. 31-38.)

Abbâsî dönemi, çeşitli kültürlerle olan açılımla öne çıkmıştır. “Abbâsî Devleti doğuda Çin ve orta Hindistan sınırlarından batıda Atlas Okyanusu'na, güneyde Hint Okyanusu ve Sudan'dan kuzeyde Türkler, Hazarlar, Rumlar ve Slavlar'a kadar uzanıyordu. Abbâsî Devleti Horasan, Mâverâünnehir, İran, Irak, Arap Yarımadası, Şam, Mısır ve Fas gibi çok sayıda devleti kapsamaktaydı.” (Dayf, 2004, s. 89.) Abbâsî Arapları coğrafi konumları itibarıyla Farslar, Hintliler ve Kiptiler gibi Arap olmayanlarla kaynaştılar. (Dayf, 2004, s. 89.) Bu dönemde bu topraklar üzerinde farklı ırk, dil ve kültürlerden insanların bir arada yaşamaları ile birlikte sosyal ve kültürel yaşamda önemli değişiklikler ortaya çıkmıştır. Arapların Arap olmayanlarla evlenmeleri, yabancı âdet, gelenek ve göreneklerin Araplar tarafından taklit edilmesi, yabancı kültürlerin yayılması için çalışan medreselerin varlığı, tercüme faaliyetleri ve yabancıların Araplaşması gibi etkenler dolayısıyla mevcut Arap kültürü ile yabancı kültürler kaynaşmış ve bu karışım neticesinde âdeti yeni bir kültür ortaya çıkmıştır. (Demirayak, 1998, s. 5-11.)

Bu dönemde sosyal hayat gelişmiş, zenginlik, bolluk, lüks yaşam artmış, köle ve cariyelerin sayısı oldukça yükselmişti. Bir taraftan bilim ve sanatta büyük bir ilerleme kaydedilirken diğer taraftan köle ve cariyelerin sayısının fazla olması eğlence düşkünlüğü, içki tüketimi ve mucûn'un artmasına katkı sağlamıştı. (Dayf, 2004, s. 65-74.)

Toplumsal yaşamın âdeti bir parçası hâline gelen ciddiyetsizlik, eğlence düşkünlüğü, müstehcenlik ve ahlâksızlık Câhiliye döneminden itibaren şiire de yansımış, özellikle Abbâsî döneminin ilk yüzyılından itibaren müstehcenliği konu alan şiirler çoğalmaya başlamıştır. Arap dil bilginleri “mucûn” kelimesini “*insanın yapmış olduğu ahlâksızlığa, şerefsizliğe veya herhangi bir şeye pek fazla aldırış etmemesi, utanç ve hayâ duymaması*” şeklinde tanımlamışlardır. Bu bağlamda ciddiyetsizliği, müstehcenliği ve ahlâksızlığı konu alan şiirler mucûn şiiri olarak nitelendirilmiştir. (Çınar, 2015, s. 18-20.)

Abbâsî ihtilâli ile birlikte Fars unsurunun, Arap unsuruna karşı galip gelmesi sebebiyle Arapları hor gören Şuûbiyye² akımı belirdi. (Ferruh, 1981, s. 33-39.) Şuûbiyye ile birlikte zındıklık ortaya çıktı. Eski İran ailelerinden gelen zındıklar nur ve zulmet ilahlarına inanıp Allah'a ve ahiret gününe inanmayan kimseler olarak bilinmektedir. Bu kişilerin asıl amacı Fars dinî düşünce ve geleneklerini yeniden canlandırmaktı. Zındıklar çeşitli baskılarla karşılaşınca inançlarını gizleyerek Müslüman gibi görünmeye başladılar. Zındıkların bu tutumu Halife el-Mehdî'nin onları takip etmek ve yargılamak için “Dîvânü'z-zenâdika” adlı bir divan kurmasına neden oldu. Bu divana “sâhibü'z-zenâdika” adında bir görevli tayin eden halife, zındık kişiler hakkında soruşturmalar yaptırarak yapılan yargılamalar sonucunda bunlardan suçlu bulunanları hapis veya ölüm cezası ile cezalandırdı. (Öz, 2013, c. 44, s. 390.)

Abbâsîlerin farklı kültürlerle kaynaşması bu dönemde iki eğilimin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunlardan birisi eğlenceye, zevkusefaya dalan eğilim ve diğeri de dünya zevklerinden uzaklaşan züht eğilimi olmuştur. İstedikleri her şeye çok rahat ve kolay bir şekilde ulaşabildikleri için ağgözlülük ve savurganlık içinde mal ve dünyevî zevklerin peşinden koşan eğlence düşkünü insanlar arasında şiddetli bir doyumsuzluk duygusu ortaya çıkmaya başladı. Yoğun bir şekilde doyumsuzluk hissi yaşayan bu insanlar bu durum sonucunda kendilerini sorgulamaya başladılar. Önlerinde iki seçenek vardı: Ya ahlâkî değerleri umursamaksızın dünyadan keyif almaya devam ederek eğlence peşinde koşmak ya da nefsi arzularını bir kenara bırakarak dünyadan el etek çekip züht yaşamını tercih etmek. (Ebû Nuwās, 1953, s. 9) Bu iki eğilim arasında gidip gelen belki de en önemli isim Ebû Nuwās idi.

² “Şuûbiyye: İslâm'ı kabul eden Fars, Türk ve Berberî gibi milletlerin Araplar'dan üstün olduğunu savunan milliyetçilik akımı.” (Apak, 2010, c. 39, s. 244.)

1. Ebû Nuvâs'ın hayatı ve edebî kişiliği

Şair Ebû Nuvâs'ın (146-198/763-814) tam adı şu şekildedir: Ebû Nuvâs el-Hasen b. Hâni' b. Abdilevvel b. Sabah el-Hakemî. Doğum ve ölüm tarihi çelişkili olup doğum tarihi hakkında h. 130, 136, 141, 145, 146 rivayetleri, ölüm tarihi hakkında ise h. 195, 196 ve 198 rivayetleri mevcuttur. İlk Abbâsî dönemi şairleri arasında yer alan Ebû Nuvâs İran'daki Hûzistân eyaletine bağlı Ahvâz'da doğdu. (ez-Zirikli, 2002, c. 2, s. 225.) Ebû Nuvâs'ın annesi Cullebân, Ahvâz'da yaşamaktaydı. Babası Hâni' ise Şam ehlinde ve Mervân b. Muhammed'in askerlerindendi. (İbn Asâkir, 1995, c. 13, s. 464.) Ebû Nuvâs iki yaşındayken annesi ile birlikte Basra'ya giderek orada yaşamaya başladı. (el-Fâhûrî, 2005, s. 692.) Altı yaşındayken babası Hâni' 'in ölmesi üzerine annesinin himayesinde büyüdü ve ondan Farsça öğrendi. Bağdat'a giderek orada bazı Abbâsî halifelerini öven şiirler yazdı. (Karaarslan, 1994, c. 10, s. 205, 206.) Şam'a, oradan da Mısır'a gitti ve Mısır Emîr'i Hasîb'i övdü. Bağdat'a tekrar dönen şair ömrünün sonuna kadar orada kaldı. İmam Şâfiî'nin (ö. 204/820) kendisi hakkında "Eğer Ebû Nuvâs'ın mucûnu olmasaydı ondan ilim öğrenirdim." şeklinde bir ifadeye bulunması onun ilmî yönünün ne kadar güçlü olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca şairin kendisi hakkında söylemiş olduğu "Altmış Arap kadından şiir rivayet edene kadar şiir söylemedim." ifadesi de şairliğinin temelini ne kadar sağlam olduğunu göstermektedir. (ez-Zirikli, 2002, c. 2, s. 225.)

Ebû Nuvâs fakir bir şekilde büyüdü. Babası öldükten sonra annesi onu yanında çalışmak üzere bir aktara teslim etti. Ebû Nuvâs'ın annesi evini eğlence arkadaşlarının düşüp kalktığı bir mekân hâline getirdiği için oğlu ile çok fazla ilgilenmemişti. Bu olumsuzluklara rağmen Yakûb el-Hadramî'den (ö. 205/821) ders alan Ebû Nuvâs onun yanında Kur'an-ı Kerim'i ve bazı şiirleri ezberledi. Annesinin kötü davranışları hakkındaki söylentilerin Basra'da yayılmaya başlaması üzerine annesi kendisi hakkındaki söylentilerin önüne geçmek için ilişkisi olduğu söylenen adamla evlendi. Annesinin bu davranışları Ebû Nuvâs'ı çok üzdü ve Basra'dan ayrılmayı düşündü. Ebû Nuvâs, mucûn şairlerin en ünlüsü olan Kûfeli Vâlibe b. el-Hubâb'ın (ö. 786) şiirlerini hayranlık derecesinde beğeniyordu. Bir keresinde Vâlibe Basra'ya gitmiş ve Ebû Nuvâs'ın çalıştığı aktar dükkânında onu görerek onun gençliğinden ve yakışıklılığında çok etkilenmişti. Vâlibe'nin kendisi ile Kûfe'ye gitmesi önerisine sıcak bakan Ebû Nuvâs annesinin gayri ahlâkî davranışları dolayısıyla bir süre soluklanmak ve annesi hakkındaki söylentilerden uzaklaşmak için Vâlibe ile birlikte Kûfe'ye gitti. Ebû Nuvâs, Vâlibe b. el-Hubâb'ın arkadaş grubu ile kaynaştı ve edepsiz yaşamlarıyla tanındılar. Vâlibe b. el-Hubâb öldükten sonra Halef el-Ahmer (ö. 180/796 [?]) Ebû Nuvâs'ın hocası oldu. Halef el-Ahmer, Ebû Nuvâs'a eşsiz bir şair olması için bin beyit ezberlemesini ve unutmamasını emretti. Ebû Nuvâs da hocasının dediğini yaptı. Ebû Nuvâs'ın şiiri geleneksel ile modern, mucûn ile züht arasındaydı. (Ebû Nuvâs, 2009, s. 6-19.) Ebû Nuvâs'ın divanını inceleyen, oradaki konu çeşitliliğini hemen fark eder. Şarabı konu alan şiirler olarak bilinen "hamriyyât" ise onun divanında öne çıkan temalar arasında yer almaktadır. Şiirlerinde gazel, hiciv, mersiye, züht ve tardiyyât (av şiirleri) dikkat çekmektedir. Ebû Nuvâs'ı diğer şairlerden ayıran ve zirveye taşıyan onun hamriyyât şiirleri olmuştur:

"Döneminin ve kendisinden sonra gelen şairlerin arasında onu eşsiz kılan hamriyyât şiirleridir. Ebû Nuvâs'ı diğer şairlerden ayıran ve eşsiz kılan özelliği şiirlerinin diğer şairlerin şiirlerinden daha iyi olmasından değil, şarap konusunda diğer şairlerden daha iyi şiirlerinin olmasından kaynaklanmaktadır. Hayatını, şarabı terennüm ederek ve överek geçirdi... Son günlerine kadar şarabı terennüm etmeyi bırakmadı. Tutkusu hâline gelen ve içmek için yaşadığı, hayatının imtihanı olan şarabı çok farklı nitelik ve özelliklerle tasvir etti." (Ebû Nuvâs, 1953, s. ۴)³

³ Arap şiirinde şarap ve şarap ile ilgili terimler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. M. Faruk Toprak. (2000). "Arap Şiirinde Adı Geçen Şarap Adları ve Bazı Hamriyyat Terimleri". *EKEV Akademi Dergisi*, 2/3, 169-194; Abdussamed Yeşildağ. (2017). "el-Hamru Fi'ş-Şi'rîl-'Arabî/Arap Şiirinde Şarap". *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 281-316.

Ebû Nuvâs'ın kadınlar hakkında gazellerinin daha az, "el-gazel bi'l-muzekker" adı verilen ve erkeklere hitaben yazılan aşk şiirlerinin daha çok olduğu görülür. Şairin divanının muhakkiki Ahmed 'Abdulmecîd el-Gazâlî, bu düşünceye muhalif olarak Ebû Nuvâs'ın Cenân isimli bir kadını saf bir sevgiyle sevdiğini ve Cenân'dan bahsettiği tutkulu şiirler yazdığını fakat Cenân'ın ondan uzak durduğunu ve Ebû Nuvâs'ın da erkekleri sevip kadınlardan nefret ettiğini ve erkeklere hitaben aşk şiirleri yazdığını aktarmaktadır. (Ebû Nuvâs, 1953, s. ف،ع) el-Gazâlî'ye göre ömrünün büyük bir kısmını şarap şiirleri söyleyerek geçiren şair Ebû Nuvâs'ın son zamanlarında yöneldiği "züht şiiri ise zevküsefada zamanını boşa harcayanların daha sonra hesap gününde kendilerini kurtarmak için af dilemeye yöneldiklerindeki tedirginliklerinin bir görüntüsünden ibarettir". (Ebû Nuvâs, 1953, s. ÷) Şairin hayatının büyük bir kısmını şarap içerek ve dünya zevklerine dalarak geçirdikten sonra ömrünün sonunda müsriflik yaptığı şeylerden uzak durduğu ve zühte yöneldiği dikkat çekmektedir.

Ebû Nuvâs'ın şiirlerinde gelenekçi ve yenilikçi tutum olmak üzere iki zıt tutumu izlediği görülmektedir. Kasidelerinin bir bölümünde -ki bunlar medih ve mersiye konulu kasidelerdir- sanki klasik şairlerden biriymiş gibi onların izinden giderek yöntemlerini takip etmiş ve klasik şiir üslûbuna uygun şiirler nazmetmiş, buna mukabil şarap ve av şiirlerini konu alan hamriyyât ve tardiyât şiirlerinde ise yeniliğe başvurarak eski yöntemleri tamamen inkâr etmiş, klasik şairlerle alay ederek onları ağır bir dille eleştirmiş, hatta o şairlerin üslûbunu ortadan kaldırmak için çabalamıştır. Bunun birçok örneğini çeşitli şiirlerinde görmek mümkündür. (el-Makdisî, 1989, s. 114.) Ebû Nuvâs'ın yenilikçi üslûbunun göstergelerinden biri de divanının Arap edebiyatı tarihinde konu endekli tasnif yapıldığı ilk şiir divanı olma özelliğini taşımasıdır. (Uz, 2022, s. 350, 351.) Goldziher'e göre şiirin bütün türlerinde mükemmel örnekler veren Ebû Nuvâs, sadece dil ve aruz yönüyle klasik şiir geleneklerini takip etmiş olup her yönüyle modern bir şairdir. (Goldziher, 1993, s. 86.)

2. Ebû Nuvâs'ın hamriyyât şiirleri

Ebû Nuvâs'ın divanının pek çok ravisi vardır:

"İbnu'n-Nedîm el-Fihrist isimli eserinde Ebû Nuvâs'ın şiirinin on bir rivayetinden söz etmiştir. Ancak elimizde beş rivayetten başkası bulunmamaktadır. İbnu'n-Nedîm onlardan üçünü zikretmiştir. En önemli iki rivayet Ebû Bekir es-Sûlî⁴ ve Hamza el-İsfahânî'nin rivayetleridir." (Ebû Nuvâs, 2009, s. 43.)

Ebû Nuvâs'ın şiirlerinden 13.000'in üzerinde beyit toplanmıştır, (Ebû Nuvâs, 2009, s. 43.) ancak Ebû Bekir es-Sûlî bu beyitlerden yaklaşık 3800'ünü zikretmiştir. es-Sûlî'nin rivayetine göre Ebû Nuvâs'ın divanındaki 660 beyit hamriyyât ile ilgilidir. Dolayısıyla Ebû Nuvâs'ın divanının beşte birini hamriyyât oluşturmaktadır.

Ebû Nuvâs İranlı çamaşırcı bir kadının oğlu olmasına rağmen Araplar arasında çok uzun bir süre yaşayarak kazanılabilecek düzeyde Arapça bilgi birikimine sahipti. Dilin bütün inceliklerine hâkim olması dolayısıyla edebî sanatları ustalıkla kullanmıştır. (Brockelmann, 1964, s. 108.) Arap dili ve klasik şiir üzerine yaptığı uzun çalışmalarla geliştirdiği benzersiz şiir melekelerine sahip olduğu için şiirde çağının harikalarından biri olarak kabul edilir. Bu nedenle onun şiiri iki yönden değerlendirilmektedir. Birincisi klasik Arap şiirinin yerleşik geleneklerini koruyan bir yön ki, bu da medih, mersiye ve urcûze⁵

⁴ Ebû Bekir es-Sûlî (ö. 335/946) : Türk asıllı tarihçi, edip ve şair. (Özaydın, 2009, c. 37, s. 492.)

⁵ Urcûze: Genelde ani ilhamların ve doğaçlama ifadelerin ürünü olan, Cahiliye şairlerinin çok kullandıkları bir nazım türü olan recezlerin I./VII. yüzyıldan sonra dâhilî bir plâna sahip kaside gibi uzun şiirler hâlinde nazmedilen şekli. (Topuzoğlu, 2007, c. 34, s. 509.)

gibi türlerde kendini göstermektedir. Diğeri de gerek mana gerekse lafızda geniş kapsamlı bir yenilenmenin olduğu yöndür ki, hiciv, gazel ve şarap şiirlerinde bunun örneklerini görmek mümkündür.

Klasik Arap şiirindeki hamriyye türüne bakıldığında Ebû Nuvâs'ın gerek sayı gerekse bu türe getirdiği yenilikler ve sanatlar ile geliştirdiği üslûp bakımından bu alanda en önde gelen bir şair olduğu görülür. Şair bu alanda çok büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Öyle ki hamriyyât, şairin verimli, aklı ve eşsiz tasvir yeteneklerini kullandığı, teşbih ve istiare gibi sanatlarla desteklenen, kendi başına nesnel bir yapısı olan müstakil bir sanat hâline gelmiştir. Şair Ebû Nuvâs şarabın yanı sıra, kadehlerinden, fıçılardan, yıllanmasından, tadından, kokusundan ve şarap meclislerinden söz etmeye başlamış, şaraba olan sevgisini ve aşkını onu değişik şekillerde tasvir ederek dile getirmiştir. Bu hususta edepsizlik ve açıkça günah işlemeyi terennüm eder bir hâle gelen şair, daha da ileri giderek yaşamı sadece meyhanelerde ve cariyelerin evlerinde içki içerek eğlenmek ve edepsiz bir yaşam sürmek olarak görmeye başlamıştır. Hatta klasik şiirde yer alan sevgilinin izlerinin bulunduğu kalıntıları tasvir etmek yerine şarkı söylemeyi, dans etmeyi ve şarabı tasvir etmeye bile çağrıda bulunmuştur.

3. Kelime ve terim olarak tekrar kavramı

3.1. Kelime olarak “tekrar”

“Tekrar” kelimesi Lisânu'l-‘Arab’da şu şekilde geçmektedir:

كُرُّ mazi fiilinin muzârîsi يُكْرُ olup mastarı كَرًّا - كُرْوًا ve تَكَرَّرًا şeklinde üç değişik şekilde gelir. Geri dönmek, tekrarlamak, hücum etmek, düşmana saldırmak anlamları vardır. (İbn Manzûr, c. 5, s. 135, 136.)

3.2. Terim olarak “tekrar”

Terim olarak “tekrar” kelimesi değişik şekillerde tanımlanmıştır:

el-Curcânî'ye (ö. 816/1413) göre tekrar: “Bir şeyin bir kez daha ifade edilmesinden ibarettir.” (el-Curcânî, 2003, s. 69.) Tekrar kelimesi hakkında Mu‘cemu'l-Luğati'l-‘Arabiyyeti'l-Mu‘âşırâ'da “Tekrar, sanat eserinin farklı yerlerinde benzer unsurları bir araya getirmektir. Tüm biçimleriyle ritmin temelidir. Onu şiirde kafiye teorisinin temeli olarak gördüğümüz gibi müzikte de görürüz.” (‘Umar, 2008, c. 3, s. 1919.) ifadeleri yer almaktadır.

Tekrar, aynı şekilde “konuşan kişinin, betimleme, övgü, yergi, tehdit ve korkutmayı pekiştirmek için bir kelimeyi tekrar etmesidir.” (İbn Ebi'l-İsba‘ el-Mısrî, t.y., 2/375.) şeklinde de tanımlanmıştır.

Ahmed Ali Muhammed de tekrar hakkında “Edebî metinlerde tekrar, çoğu durumda, bazen bir kurala bağlı dilsel bir kalıp hâline gelirken, bazen de kuraldan saparak, üslûp özelliği ve edebî üslûbun ayırt edici özelliğine dokunmaya yardımcı olan bir işaret hâline gelir.” ifadelerini kullanmıştır. (Muhammed, 2010, s. 35.)

Klasik eser sahibi bazı Arap yazarlar tekrar için birtakım şartlar ortaya koymuşlardır. Örneğin İbn Reşîk el-Kayrevânî (ö. 456/1064) bu hususta şu ifadeleri dile getirmiştir:

“Tekrarın uygun olduğu ve çirkin olduğu durumlar vardır. Tekrarların çoğu anlamsız sözcüklerde gerçekleşir, kelimeler olmadan anlamlarda tekrar daha azdır. Eğer kelime ve anlamın hepsi tekrarlanırsa, o zaman bu hayal kırıklığının ta kendisidir. Şairin kasidenin nesîb adı verilen giriş

kısımında veya tegazzül bölümünde özlem veya beğeni dışında bir ismi tekrarlamaması gerekir.” (İbn Reşîk el-Kayrevânî el-Ezdî, 1981, 2/73, 74.)

İbn Reşîk’in bu görüşüne katılmadığımızı belirtmek isteriz. Tekrarın güzel olduğunu ya da olmadığını belirleyen bağlamdır. İbn Reşîk’in “kasidenin nesib veya tegazzül bölümünde özlem veya beğeni dışında bir ismi tekrarlamaması gerekir” şeklinde bir ismin tekrarı için şart koştuğu özlem veya beğeni durumu bazı şiirler için uygun olup bazıları içinse uygun değildir.

4. Ebû Nuvâs’ın hamriyyât şiirlerinde tekrar

Ebû Nuvâs’ın divanı incelendiğinde onun kullandığı bazı harflerde, fiillerde ve cümlelerde yapmış olduğu tekrarlar açıkça fark edilecektir. Ebû Nuvâs’ın divanını detaylı bir şekilde incelememiz neticesinde hamriyyât’ında özellikle tekrar sanatı dikkatimizi çekti. Bu çalışmamızda belirli bir tekrar türünü ele almış bulunmaktayız. Ebû Nuvâs’ın divanındaki tekrar çeşitlerini incelerken aşağıda belirtildiği şekilde sınıflandırmamızı yapıp örnekler sunduk.

Bu çalışmamızda üç tekrar türü üzerinde durulmuştur. Bunlar: Harflerin tekrarı, kelimelerin tekrarı ve cümlelerin tekrarıdır. Uygulama sırasında her biri için örnekler verilecektir. Harflerin tekrarı ile ilk olarak kelimeleri oluşturan hece harfleri olan Hurûfu’l-Mebânî’nin⁶ tekrarı; ikinci olarak da anlamları cümle içerisinde ortaya çıkan harfler olan Hurûfu’l-Me’ânî’nin tekrarı kastedilmektedir. Kelimelerin tekrarı ile örneğin şarap ile ilgili kelimeler gibi, belirli bir kelimenin tekrarı kastedilmektedir. Cümlelerin tekrarı ile “Ey kınayan kişi!” gibi belli bir ifadenin tekrarı kastedilmektedir.

Ebû Nuvâs şaraba karşı aşırı düşkünlüğü ile meşhur olmuştur. Şarabı tanımlamış, meyhanelerden ve onu içenlerden başlayıp, içeni aşırı mutlu etmesinden kişinin başına gelen dertleri unutturmasına kadar şarapla ilgili olan her şeyi betimlemiştir. Bu sebeple el-Mutenebbî’nin (ö. 354/965) Seyfiyyât’la, Ebû Firâs el-Hamdânî’nin (ö. 357/968) Rûmiyyât’la, en-Nâbiğa ez-Zubyânî’nin (ö. 604 [?]) İ’tizariyyât’la tanınması gibi Ebû Nuvâs’ın şiirlerinin büyük bir kısmı da "hamriyyât" adı ile tanınmıştır.

Ebû Nuvâs’ın divanını inceleyenler şarabın hamriyyâtta geçen pek çok sıfatını görür. Bu sıfatlardan bazıları şunlardır: صَفْرَاء/sarı, دُرَّة/inci, كَرْخِيَّة/bolluk, سَلَف/kaliteli içki, صَهْبَاء/ beyaz üzüm suyu, مَدَام/şarap, قَهْوَة/kahve, كَرْخِيَّة/keskin şarap, حَمْرَاء/kırmızı, زَرْقَاء/mavi, حَنْدَرِيْس /eski bir içki.

Ebû Nuvâs kendisinden önce sanki kimse şarabı tarif etmemişçesine detaylı bir şekilde betimlemelerde bulunmuştur. Öyle ki sanki bize şarabın tarifini veriyormuş gibi, ‘babası su, annesi üzüm, bakıcısı öğle sıcağı, soyu Yahudi, köyü Müslüman, gıdası Şam, kökeni Irak, dinini terk eden bir Mecusi’ gibi ifadelerle şarabı tavsif etmiştir. Tüm bu sıfatlar ve daha fazlasını divanında bulmak mümkündür. Bu bağlamda şair, şarabı ve içki meclislerini niteleyen diğer şairlerden farklı bir konumda yer almaktadır.

4.1. Harflerin tekrarı

Ebû Nuvâs’ın hamriyyâtında revî harfî⁷ olarak “و، غ، ظ، ص، ز” harfleri dışında alfabedeki tüm harfler kullanılmıştır.

⁶ Hurûfu’l-Mebânî ve Hurûfu’l-Me’ânî hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Hüseyin Dursun. (2021). Arap Dilinde Hurûfu’l-Me’âniler ve Çok Anlamlılığa Etkisi (Necm Suresi İlk Yirmi Üç Ayet Örneği). *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 12, 225-244.

⁷ Revî harfî: Mısra sonlarındaki kafiyelerde tekrarlanan son harf. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Durmuş, İ. Öztürk M. Pala İ. (2001). Kafiyeler. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 24, s. 149-153). İstanbul: TDV.

Hamriyyâtta en çok tekrar edilen revî harfi “ر” dır. “ر” harfi 54, “ن” harfi 35, “م” harfi 33, “ل” harfi 27, “خ” harfi 26, “س” harfi 19, “د” harfi 18, “ب” harfi 16, “ق” harfi 13, “ء” harfi 10, “ف” harfi 8, “ه” harfi 7, “ت” harfi 7, “ي” harfi 6, “ج” harfi 4, “ك” harfi 4, “ع” harfi 4, “ذ” harfi 3, “ث” harfi 1, “ح” harfi 1, “ش” harfi 1, “ط” harfi 1 yerde kullanılmıştır.

“Hurûfu’z-Zelâka” olarak bilinen ve (فَرَّ مِنْ لُبِّ) ifadesi ile sembolik olarak bir arada gösterilen “ر”, “ف”, “ز”, “ل”, “ب”, “ن”, “م”, “س”, “د”, “ق”, “ء”, “ه”, “ت”, “ي”, “ج”, “ك”, “ع”, “ذ”, “ث”, “ح”, “ش”, “ط” harflerinden oluşan dil ucu ve dudak harflerinin çok kullanılması gayet doğaldır. Bu yüzden bu harflerin tekrarı hariç tutulduğunda revîde en çok kullanılan harfin “ح” olduğu tespit edilmiştir.

4.1.1.Hurûfu’l-Mebânî

Kelimeleri oluşturan hece harfleri “Hurûfu’l-Mebânî” olarak isimlendirilmektedir. Örneğin bu harflerden biri olan “ح” harfinin sesi, “gırtlığın üst kısmındaki gırtlak boşluğunda gerçekleşir, çünkü hava yolu bu yerde daralarak, geçişi sürtünerek yapılır. Yumuşak damak kalkar ve ses telleri titreşmez. “ح” sessiz, titreşimsiz, boğazdan gelen, sürtünmeli bir sestir.” (es-Sa’rân, t.y., 178.) Çıkış yeri “ع” harfinin mahrecinden sonra boğazın ortasından gelir. (Azze Bint Abdirrahîm Âle Suleymân, 2011, s. 37.)

Ebû Nuvâs’ın şaraba olan aşırı düşkünlüğünü ve onu pek çok sıfatla betimlediğini daha önce belirtmiştik. Ebû Nuvâs’ın divanında şarap hakkında geçen sıfatlarını sayarken “راح” kelimesinin şarabı tasvir ederken en çok kullandığı sıfat olduğunu da ayrıca belirtmemiz gerekir. Zira “راح” kelimesi harfi cersiz ve zamir bitişmemiş bir hâlde sadece bu şekliyle 54 kez tekrar edilmiştir.

Ebû Nuvâs’ın ruh hâli için telkin edici bir etkisi olan (ح) harfini çok fazla tekrar etmesini yadırgamamak gerekir. Çünkü şairin bu kelimeyi tekrar ettiğinde psikolojik olarak rahatladığı düşünülmektedir. Kasidelerinin çoğunda, birçok beyitte bu harfi çok sık tekrar ettiği görülmüştür. Örneğin “Şabûh” başlıklı kasidesinde yer alan aşağıdaki beyitler Hurûfu’l-Mebânî ile ilgili örnekler olarak verilebilir:

وَأَمَلُهُ دِيكَ الصَّبَاحِ صِيَا حَا	ذَكَرَ الصَّبُوحَ بِسُحْرَةِ فَارْتَا حَا
عَرْدًا يُصَاقِقُ بِالْجَنَاحِ جَنَا حَا	أَوْفَى عَلَى شَعْفِ الْجِدَارِ بِسُدْفَةِ
كَمَسَوْفَيْنِ عَدَوَا عَلَيْكَ شِحَا حَا	بَادِرِ صَبَا حَكَ بِالصَّبُوحِ، وَلَا تَتَكُنْ
بَدَرَتْ يَدَاهُ بُكَاسِيهِ الْإِصْبَا حَا	إِنَّ الصَّبُوحَ جِلَاءَ كُلِّ مُخَمَّرِ
يَقْتَاتُ مِنْهُ فُكَاهَةٌ وَمُزَا حَا	وَحَدِيدِينَ لَدَاتٍ، مُعَلَّلِ صَا حِبِ
وَأَزَحْتُ عَنْهُ خُثَا ثَةً قَانِزَا حَا	نَبَّهْتُهُ، وَاللَّيْلُ مُلْتَبِسٌ بِهِ
حَسْبِي وَحَسْبُكَ ضَوْءُهَا مِصْبَا حَا	قَالَ: "ابْعِنِي الْمِصْبَا حَ." قُلْتُ لَهُ: "إِتْنَدُ"

Seher vakti sabuh şarabını hatırladı ve rahatladı, horozun ötüşü onu usandırdı.

Horozun kanat çırparak ötüşüyle alaca karanlık yaklaştı.

Sabah şarap içmekte acele et, cimrilik ederek içmeyi geciktirenler gibi olma.

O şarap körkütük sarhoşların cilasdır, onun parıltısı sabahın ışıltısından daha fazladır.

O dost ardı ardına sunduğu kadehlerle beni neşelendirerek kendimden geçirdi.

Gece karanlığında onu uyardım, hafif uykusundan uyandırdım.

“Bana lambayı getir” dedi. Ona dedim ki: “Acele etme, şarabın parıltısı sana da bana da aydınlık olarak yeter.” [Kâmil] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 1, 2.)

Ebû Nuvâs’a göre şarabı anmak aslında onu psikolojik olarak rahat hissettirmektedir. Acaba bu şarabı sabah içse ve seher vaktinin geldiğini hatırladıktan sonra onunla uyansa, ancak bekleme süresi uzun olduğundan, sabahın habercisi olduğu için öten horozun sesinden bıksa ne düşünülür? Horoz sabahın habercisi olduğu için ötmektedir. Horoz bir defadan fazla öterken onun beklemek için sabretmesi nasıl mümkün olabilir? Bu yüzden sabahleyin güne şarap içerek başlamakta, sabah içmeyi geciktirenlerden ise nefret etmektedir, çünkü şaire göre onlar cimri oldukları için sabah içme işini savsaklamaktadırlar. (Ebû Nuvâs, 1953, s. 1.)

On beş beyitten oluşan kasidenin yedi beytinde “ح” harfi açık bir şekilde baskın olarak görülmekte olup her beyitte iki kez veya daha fazla geçmektedir. Bu harfin boğazdan çıkan, yumuşak ve açık bir harf olması şairin boğazının kurduğunun ve içkiye susadığının da bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu ses bize şairin acilen sabah şarabına ihtiyacı olduğunu haber vermek için gelmiştir. Ebû Nuvâs uyku vakti dahi olsa onu bırakmaya dayanamamaktadır. Şarap gece gündüz demeden onun aklını başından almaktadır. Horozun ilk ötüşünden itibaren içmediği için ilk ötüşü duymaktan sıkılır, çünkü ona göre horozun ilk ötüşü sabah şarabının habercisidir.

“راح” şarabının Ebû Nuvâs’ta büyük bir etkisi vardır. Divanında elliden fazla bu şaraptan bahsetmiştir. Bir dörtlüğünde “راح” şarabını şu şekilde betimlemiştir:

وَقَهْوَةٌ مُزَّةٌ ⁸ بَاكَرَتْ صُبْحَتَهَا	وَضَوْءُهَا نَائِبٌ عَنِ ضَوْءِ مِصْبَاحِ
حَمْرَاءُ، عَلَّقَهَا بِالمَاءِ شَارِبُهَا	تُفْتَضُّ عُذْرَتُهَا فِي بَطْنِ رَحْرَاحِ
وَيُثَبِّتُ المَاءِ فِي حَافَاتِهَا حَبَبًا	كَالقَطْرِ يَثْبُتُ فِي حَافَاتِ ضَحَضَاحِ
تَنْفَسَتْ فِي وُجُوهِ القَوْمِ ضَاحِكَةً	تَنْفَسُ المِسْكِ فِي تَفَالِيحِ ⁹ تُفَاحِ

Nice ekşimsi şaraba sabahtan başladım, parıltısı lamba ışığı gibi ısl ıslıdır.

O şarap kırmızıdır, içicisi onu su ile karıştırdı, geniş şarap fıçısının mührü kırılıp kapağı açıldı.

⁸ “مزَّة” kelimesi Ahmed Abdulmecîd el-Gazâlî’nin tahkik ettiği nüshada “مزَّة” olarak, Muhammed Enis Mehrât’ın tahkik ettiği nüshada ise “مزَّة” olarak geçmektedir. “مزَّة” kelimesi ‘ekşimtrak tath şarap’ anlamı içerdiği için kelimeyi “مزَّة” olarak aldık. Bk. Ebû Nuvâs, 2009, s. 207.

⁹ “تفاح” kelimesi el-Gazâlî’nin tahkik ettiği nüshada “تفاح” olarak geçmekle birlikte Mehrât’ın tahkik ettiği nüshada “تفاح” olarak geçtiği için ve bağlamdaki manaya uygun olması dolayısıyla kelimeyi “تفاح” olarak aldık. Bk. Ebû Nuvâs, 2009, s. 207.

Şarap karıştırıldığında sığ suların üzerindeki yağmur damlaları gibi fıçının etrafında kabarcıklar ortaya çıktı.

Fıçının etrafına ortadan ikiye ayrılan elmanın misk kokusu gibi hoş bir koku yayıldı. [Basît] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 214.)

Ebû Nuvâs sabahleyin tadı ekşi olan bir şarapla içmeye başlamıştır. Şarabın parlaklığının şiddeti tıpkı bir lambanın ışığı yerine geçen sabah gibi parlamaktadır. Su ile karışık kırmızı renklidir. Mührü kırılıp şarap fıçısının kapağı ortaya çıkmıştır. Yağmur suyunun sığ sulara damlaması gibi, suyla karışınca üzerine yağmur damlıyormuş gibi tanecikler ortaya çıkmıştır. Şarap fıçısının kapağı açılıp kokusu içine çekilir çekilmez ondan sanki elma kokusu gibi tatlı bir koku yayılmış ve içenlerin yüzünde sevinçten güller açmıştır.

Yukarıdaki beyitlerde geçen “ح” sesinin, şarap içilen meclislerde rahatlık, neşe ve mutluluk yayan, telkin edici etkisi dikkat çekmektedir. *مصباح/lamba, رَحْرَاح/kaygısız, صَحْحَاح/sığ su, ثَفَاح/elma* kelimeleri “ح” harfinden önce gelen uzatma harfi “و” aracılığı ile psikolojik bir rahatlığa işaret etmektedir. Uzatma harfi olan elif gırtlaktan çıkarılan “ح” harfinden önce geldiği zaman bu rahatlatıcı etki hissedilmektedir.

4.1.2. Hurûfu'l-Me'ânî

Sayıları yüz elliyi aşan ve anlamları cümle içerisinde ortaya çıkan harfler olan Hurûfu'l-Me'ânî (Mana Harfleri) tek başlarına bir anlam taşımayıp isim ve fiil gibi diğer kelimelerle bir arada kullanıldıkları zaman bir anlam kazandıkları için bu şekilde isimlendirilmiştir. (Dursun, 2021, s. 227, 228.) Hurûfu'l-Me'ânî ile ilgili olarak “يا” ve “و” olmak üzere iki harf üzerinden şu örnekleri vermek mümkündür:

4.1.2.1. Nidâ harfi “يا”

Ebû Nuvâs'ın divanı incelendiğinde; nidâ harfi *يا/ey*'in belirgin bir biçimde tekrarlandığı, bu harfin ardından “nice” anlamına gelen “رُبَّ” harf-i ceri'nin geldiği, ardından mekân, sonra da zaman ve son olarak da şaraba işaret edildiği ve bu sıralamanın art arda geldiği görülmektedir. Ebû Nuvâs'ın bu harfin tekrarı ile ilgili beyitlerini aşağıdaki şu dört örnek üzerinden göstermek mümkündür:

يا رُبَّ مَنْزَلٍ حَمَارٍ أَطْفَتْ بِهِ وَاللَّيْلُ حُلَّتْهُ كَالْقَارِ سَوْدَاءُ
فَقَامَ ذُو وَفْرَةٍ مِنْ بَطْنِ مَضْجَعِهِ يَمِيلُ مِنْ سُكْرِهِ وَالْعَيْنُ وَسْنَاةُ
فَقَالَ: "مَنْ أَنْتَ؟!" فِي رَفِيٍّ فَقُلْتُ لَهُ: "بَعْضُ الْكِرَامِ... وَ لِي فِي النَّعْتِ أَسْمَاءُ
وَقُلْتُ: "إِنِّي نَحَوْتُ الْحَمَرَ أَخْطُبُهَا..!" قَالَ "الدَّرَاهِمَ.. هَلْ لِلْمَهْرِ إِبْطَاءُ؟!"

Nice şarap satan ev dolaştım, zifirî karanlık gecelerde.

O, sıcak yatağundan kalktı sarkık saçlı, sarhoşluktan sallanarak ve uykulu gözlerle.

Bana sakince: “Kimsin?” diye sordu, ona dedim ki: “Bazı değerli kimseler...” ve kendimi tanıtmak için nice adlarım var.

Ve dedim ki: “Şarapla evlenmek istedim!”, dedi ki: “Liralar? Gecikir mi hiç mehir?” [Basît] (Ebû Nuwās, 1953, s. 700.)

يَا رَبِّ مَجْلِسِ فِتْيَانٍ سَمَوْتُ لَهُ وَاللَّيْلُ مُحْتَبِسٌ فِي ثُوبِ ظَلْمَاءِ
لَشُرْبِ صَافِيَةٍ مِنْ صَدْرِ خَائِبَةٍ تَغْشَى عُيُونَ نَدَامَاهَا بِأَلَاءِ

Nice işret meclisine gittim, karanlığa bürünmüş gecelerde.

İşlitsimin dostların gözlerini kapladığı saf şarabın fıçısından içeyim diye. [Basît] (Ebû Nuwās, 1953, s. 701.)

فِيَا رَبِّ خَمَارٍ طَرَقَتْ بِسُحْرَةٍ فَتَبَّهْتُهُ، وَالطَّيْرُ فِي كَنْفِ الْوَكْرِ
أَقَمْنَا بِهِ نُعْطِي الْبَطَالََةَ حَقُّهَا إِذَا لَمْ يَنْلِ لَذَاتِهَا الرَّجُلُ الْمُثْرِي

Seher vakti nice şarap satıcısının kapısını çaldım, kuşlar yuvalarının gölgesindeyken onu uyandırdım.

Zengin adamların o şarabın tadına varmadıkları zaman aylaklığın hakkını vererek biz işret meclisini ihya ettik. [Tavîl] (Ebû Nuwās, 1953, s. 156.)

يَا رَبِّ صَاحِبِ حَائَةِ قَدْ رُعْتُهَا فَبَعَثْتُهُ مِنْ نَوْمِهِ الْمُتَزَمِّلِ
عَرَفْتُ ثِيَابَ الطَّارِقِينَ كِلَابُهُ فَيَبْتَنَ عَنِ سَنَنِ الطَّرِيقِ بِمَعَزِلِ
مَا زِلْتُ أَمْتَجُنُ الدَّسَاكِرَ دُونَهُ حَتَّى دُفِعْتُ إِلَى خَفِيِّ الْمَنْزِلِ
فَعَرَفْتُهُ وَاللَّيْلُ مُلْتَبِسٌ بِنَا بِرَفِيفِ صَالَعَتِهِ، وَشَيْبِ الْمِسْحَلِ
يَا صَاحِبَ الْحَانُوتِ لَا تَكُ مَشْعِيًّا إِنَّ الشَّرَابَ مُحَرَّمٌ كَمُحَلَّلِ
فَدَعَ الَّذِي نَبَذَتْ يَدَاكَ وَعَاطَنِي اللَّهُ دُرُكًا مِنْ تَبِيذِ الْأَرْجُلِ

Nice meyhane sahibini ürküttüm, derin uykusundan uyandırdım.

Alemcileri üst başlarından tanır köpekleri; hâl hareketlerinden bilirler kim olduklarını.

Acem şarap evleri arasından, şarap satan evin gizli bir köşesine itildim.

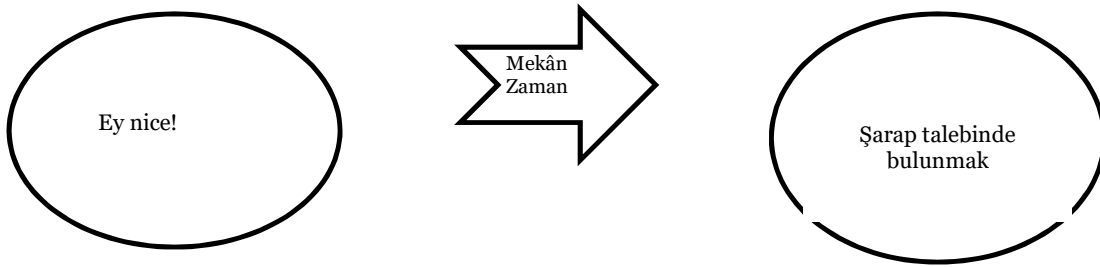
Karanlığın sardığı gecede, satıcıyı parıltısından ve aksakalının yanından tanıdım.

Ey meyhane sahibi! Çok umursama, şarap da tıpkı helal gibi bir haramdır.

Elinle sıkıttığın şarabı bırak, Allah için bana ayağınla sıkıttığın özel şarabından ver. [Kâmil] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 67.)

Yukarıdaki beyitlerde nidâ harfi “يا”nın çokluk anlamı veren ve zâid olarak gelen “رُبَّ” harf-i ceri’nden önce tekrar ettiği görülmektedir. Tekrarın estetiği, beyitlerin başında oluşturduğu sakin ritimlerle ortaya çıkmaktadır. Genellikle; يا رُبَّ/Ey nice ifadesinden sonra şarap talep edenlerin öyküsü gelir. Ardından mekân olarak şarap satıcısının kapısı, işret meclisi, şarap satıcısının meskeni, meyhane sahibi zikredilir. Zaman olarak “zifirî karanlık gecelerde, karanlığa bürünmüş gecelerde, seher vakti şarap satıcısının kapısını çaldım, uykusundan uyandırdım” şeklinde ifadeler ile olay zamanı yer alır. Sonunda temel konu olarak “şarap ile evlenmeye geldim, saf şarap küpünden yudumlamak, aylaklığın hakkını vererek, bana ayağınla sıkıttığın şarabından ver” şeklinde gelen ifadeler ile şarap isteğinde bulunmak yer alır.

Yukarıdaki beyitler dikkatlice incelendiğinde hepsinin aynı üslûpta olduğu görülür. Bu durum bir şairin estetik olarak okuyucuyu etkilemek için yaşanmışlık duygusunu aktarmasında belirli bir tarz izlediğini göstermektedir. Burada şair “Ey nice” üslûbunu tekrar ettirerek şarap talebinde ısrarcı olduğunu ve çok defa şarap talep ettiğini okuyucuya vurgulamaktadır. Beyitlerin üslûp biçimi şu şekilde izah edilebilir:

Şekil 1. Üslûp Biçimi

4.1.2.2. Rubbe Vavı /“nice” anlamındaki “رُبَّ” harfi

Ebû Nuvâs’ın şarap tutkusu, onu şarabın çokluğunu gösteren her şeyi tekrar etmeye sevk etmiştir. Bu sebeple divanında çokluk anlamı veren “رُبَّ” harfi birçok yerde tekrar edilmiştir. Aşağıdaki beyitlerde bu örnekleri görmek mümkündür:

وَقَهْوَةٌ مِثْلُ عَيْنِ الدِّيكِ، صَافِيَةٌ مِنْ حَمْرٍ عَائَةٍ، أَوْ مِنْ حَمْرَةِ السَّيِّبِ

Nice şarap vardır ki, horoz gözü gibidir, Âne ve Sîb şarabından daha berraktır. [Basît] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 76.)

وَقَهْوَةٌ كَالْمِسْكِ مَثْمُولَةٌ مَنْزَلُهَا الْأَنْبَارُ أَوْ هَيْتُ

Nice şarap vardır ki, üzüm bağları diyarı el-Anbar veya Hit tarafından esen soğuk rüzgârın yaydığı misk gibi kokar. [Serî'] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 74.)

وَقَهْوَةٌ بَاكَرْتُهَا سُحْرَةً وَالصُّبْحُ قَدْ أَسْفَرَ فِي لُوجِهِ

Nice şaraba seher vakti başladım, gün doğmak üzereyken. [Serî'] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 226.)

وَقَهْوَةٌ كَالْعَقِيقِ صَافِيَةٍ يَطِيرُ مِنْ كَأْسِهَا لَهَا شَرَرُ

Nice şarap vardır ki, akik gibi berraktır, kadehten etrafa kıvılcımlar saçır. [Munserih] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 673.)

وَقَهْوَةٌ عُنُقَتْ فِي دَيْرِ شَمَّاسٍ نَقَتُرُ فِي كَأْسِهَا عَن ضَوْءِ مِقْبَاسِ

Nice şarap vardır ki, hizmetçisinin manastırında yılanmaya bırakılmış, ateş alevi gibi kadehinde gülümser. [Basî] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 75.)

وَقَهْوَةٌ كَجَنِيِّ الْوَرْدِ خَالِصَةٍ قَدْ أَذْهَبَ الْعِثْقُ فِيهَا الذَّمَّ وَالرَّثَقَا

Nice şarap vardır ki, yeni koparılan çiçek gibi tertemizdir, bekletilmesi ile ondaki kusur ve bulanıklık yok olur. [Basî] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 90.)

Yukarıdaki beyitlerde geçen tekrarların mecrûr nekira isim “قَهْوَةٌ” kelimesi ile birlikte zikredilen ve رَبِّ/nice anlamına gelen “و” harfinin tekrar edilmesi suretiyle yapıldığı görülmektedir. Bu edebî üslûbun oluşmasında en büyük pay bizzat şarabın kendisine aittir. Mısranın başındaki “وَقَهْوَةٌ” sözcüğü üzerinde belirginleşen yoğunlaşma aynı kelimelerin mısra başında tekrar edilmesi suretiyle yapılmıştır. (Muhammed, 2010, s. 68.) Bu tekrarın estetiği, kasidelerinin başında veya ortasında şairin belirli bir tarz oluşturduğu ve bu tarzda ısrar ettiği anlamını okuyucunun bilincinde pekiştirmektir. Ebû Nuvâs’ın divanında “وَقَهْوَةٌ” ifadesi kasidelerinin ortasında üç kez, başlarında ise beş kez tekrarlanmıştır. Bu da şairin şarapta ısrarcı olduğuna ve bitmeyen bir isteğe işaret etmektedir. Okuyucu her karşılaştığında bu tekrarların onun zihninde derin bir izlenim bırakacağı kuşkusuzdur. Sanki şair ulaştırmak istediği anlamı vurgulamak için bu tekrarlar aracılığıyla okuyucuyu başka kasidelerine yönlendirmek istemektedir.

4.2. Kelimelerin tekrarı

Ebû Nuvâs'ın şaraba olan tutkusu bilinmektedir, doğal olarak da şarabın özelliklerini sürekli tekrar ettiği gayet açıktır ve belki de bu tekrarın güzelliği tekrar edilen şeyden bahsederken bundan zevk almasından kaynaklanmaktadır.

Yukarıda bahsedildiği gibi, Ebû Nuvâs şarabın vasıflarını çokça tekrar etmiştir. Buna en iyi örnek de diğer özellikler arasından صَفْرَاء/sarı ve الرَّاح/şarap kelimeleridir. Şairin şarabı nitelerken صَفْرَاء/sarı kelimesini seçmesi tesadüfi değildir. Ebû Nuvâs'ın genellikle bu sözcüğü kendisinden üzüntüyü gidermekle ilişkilendirdiği dikkat çekmektedir. Zira parlaklığı dolayısıyla sinir ve kas sistemine iyi gelen sarı renk rahatlatıcı ve zekâ geliştirici etkisinin yanı sıra neşeli ve heyecan verici bir güce sahiptir. Moralinin bozuk olduğu durumlarda kişiyi gevşetir ve hafif hissettirir. Güneş rengine benzemesi sebebiyle umut veren bir etkisi vardır. Açık görüşlülüğü ve ilhamı simgelemesi bakımından sanatçılara ilham veren renk olarak bilinen sarı, entelektüel, akıl ve mantık odaklı insanlar için uygun bir renk olup zekâ ve incelikle ilintilidir. (Alici, 2019, s. 145-147.) “صَفْرَاء” ve “الرَّاح” kelimeleri kullanılarak yapılan tekrarlara örnek olarak şu beyitler verilebilir:

هَلَّا اسْتَعَنْتَ عَلَى الْهُمُومِ صَفْرَاءَ مِنْ حَلَبِ الْكُرُومِ

Dertlere derman iste, Halep el-Krum'dan gelmiş sarı bir şaraptır o. [Meczû Basît] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 137.)

Şair Ebû Nuvâs'ın الرَّاح/şarap sözcüğünü zikretmesindeki amacı içinde olanı ikrar etmek ve şarabı bırakmasını isteyenleri azarlamaktır. Aşağıdaki örneklerde Ebû Nuvâs'ın şarap içmesiyle ilgili olarak kendisini suçlayanları ve ona sitem edenleri nasıl azarladığı, şarap sevgisinin nasıl içine işlediği ve Ramazan ayında bile şarabı bırakmadığı görülmektedir:

لَوْ كَانَ لِي سَكَنٌ فِي الرَّاحِ يُسَعِدُنِي لَمَا انْتَهَرْتُ بِشُرْبِ الرَّاحِ إِفْطَارًا
الرَّاحُ شَيْءٌ عَجِيبٌ أَنْتَ شَارِبُهَا فَاشْرَبْ وَإِنْ حَمَلْتِكَ الرَّاحُ أَوْزَارًا
يَا مَنْ يَلُومُ عَلَى حَمْرَاءَ صَافِيَةٍ صِرْ فِي الْجِنَانِ، وَدَعْنِي أَسْكُنُ النَّارَا

Şarapta beni mutlu edecek bir gıda olsaydı, onu içmek için iftar vaktini beklemezdim.

Şarap garip bir şeydir ve sen onu içiyorsun, günahları sana yüklese bile iç onu.

Ey saf kırmızı şarap için beni kınayan kişi! Sen git cennete, bırak beni ateşte kalayım. [Basît] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 111.)

لَحَائِي كَيْ لَا أَشْرَبَ الرَّاحِ، إِنَّهَا تُورَثُ وَزْرًا فَادِحًا مَن يَذُوقُهَا
فَمَا زَادَنِي اللَّاحُونَ إِلَّا لَجَاجَةً عَلَيْهَا، لِأَتِي مَا حَيْثُ رَفِيقُهَا

Şarap içmemem için beni kınadılar, tadan kişiye büyük bir günah kazandırır diye.

Kınayanlar beni şaraba daha çok sevk ettiler, çünkü yaşadığım sürece şarabın yoldaşım. [Tavîl] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 9.)

فِدَاؤُكَ نَفْسِي قَدْ طَرَبْتُ إِلَى الْكَأْسِ وَتُقْتُ إِلَى شَمِّ الْبَنْفَسَجِ وَالْأَسِ
فَهَلْ لَكَ فِي أَنْ نَجْعَلَ الْيَوْمَ نُسَكْنَا وَنَشْرَبَهَا فِي الْبَيْتِ سِرًّا مِنَ النَّاسِ
فَإِنْ فَطِنُوا قُلْنَا: نَصَارَى وَعِيدُهُمْ! وَلَيْسَ لِشُرْبِ الرَّاحِ فِي الْعِيدِ مِنْ بَاسِ
وَإِنْ أَكْبَرُوا الْإِفْطَارَ أَوْ شَتَّعُوا بِهِ أَعَدْنَا لَهُمْ يَوْمًا جَدِيدًا عَلَى الرَّاسِ

Canım feda sana, özledim kadehini, yürüyüşe çıkıp menekşe ve mersin koklamayı.

Bugünü tapınmak için ayıralım mı, insanlardan uzak evde gizlice içelim.

İçtiğimizi fark ederlerse “Hristiyanız ve bayramımız!” deriz, zira bayramda şarap içmenin bir sakıncası yoktur.

Eğer olayı büyütüp bizi kınarlarsa, içtiğimiz günü seve seve kaza ederiz. [Tavîl] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 212.)

4.3. Cümlelerin tekrarı

Ebû Nuvâs'ın divanında sıkça tekrarlanan isim ve fiil cümleleri vardır. *صَفْرَاءُ/sarı* kelimesi isim cümlesinin tekrarına örnek olarak verilebilir. “*صَفْرَاءُ*” kelimesinin irabı yapılırken *الْحَمْرَةُ/şarap* kelimesi mübteda olarak takdir edilir. Yani cümle “*الْحَمْرَةُ صَفْرَاءُ*” şeklindedir ve “Şarap sarıdır.” şeklinde Türkçeye çevrilir. Yukarıda bu tekrar ile ilgili olarak şairin şaraptan bahsederken bundan haz duyduğunu belirtmiştik. Buna ek olarak isim cümlesi aracılığıyla anlamın zihinde sabit ve kalıcı olmasını sağlamayı hedeflediğini söyleyebiliriz. Aşağıda “*صَفْرَاءُ*” kelimesinin isim cümlesi olarak geldiği örnek beyitler yer almaktadır:

صَفْرَاءُ لَا تَنْزِلُ الْأَحْزَانَ سَاحَتَهَا لَوْ مَسَّهَا حَجْرٌ مَسَّتْهُ سَرَّاءُ

Sarıdır o şarap, hüznün uğramaz meydanına, ona taş bile değse mutluluk getirir. [Basîl] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 6.)

Ebû Nuvâs dertlerini şarapla gidermektedir. Şarap içtiği için kendisini ayıplayan Mu‘tezile şeyhi Nazzâm’a¹⁰ (ö. 231/845) hitaben nazmettiği şiirinde yer alan yukarıdaki beyitte hem derdinin hem de dermanın şaraptan olduğunu duyurmuştur. (Ebû Nuvâs, 1953, s. 6.) Bu nedenle şairin şarap sözcüğünü dertlerini gidermekle ilişkilendirmesi şaşırtıcı değildir. Şair yaşam tarzının anlaşılabilmesi

10 Ebû İshâk İbrâhîm b. Seyyâr b. Hâni’ en-Nazzâm: Basra Mu‘tezile ekolünün ileri gelen kelâmcılarından olup Nazzâmiyye kolunun kurucusudur. (Çelebi, 2006, c. 32, s. 466.)

ve okuyucusunun zihninde kalıcı olması için şaraptan bahsetmekten keyif almakta ve şarabın anlamını tekrar etmektedir.

صَفْرَاءُ تَسْأَلُكَ الْهُمُومَ إِذَا بَدَتِ وَتُعِيرُ قَلْبَكَ خُلَّةَ السَّـرَّاءِ

Sarıdır o şarap, dertlerini dağıtır ve kalbine mutluluk getirir. [Kâmil] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 702.)

Ebû Nuvâs'ın divanında en yaygın olan *أَيُّهَا الْعَاذِلُ/Ey kınayan kişi!*, *أَعَاذِلُ/Ey kınayan kişi!* ve *دَعْ/ bırak* ifadeleri ile şarap sevgisinin içine işlediğini ve yerleştiğini göstermesi bakımından *اسْقِنِي/bana şarap sun!* cümleleri fiil cümlelerine birer örnek olarak verilebilir. Aşağıdaki beyitlerde bu cümleleri görmek mümkündür:

يَا أَيُّهَا الْعَاذِلُ دَعْ مَلْحَاتِي

وَدَعْ رَسُومَ الدَّارِ وَالْآيَاتِ

وَالْوَصْفَ لِلْمُومَةِ وَالْفَلَاةِ

Ey kınayan kişi! Bırak beni kınamayı,

Ve bırak diyarın kalıntılarını,

Ve çorak çölleri anlatmayı. [Recez] (Ebû Nuvâs, 2009, s. 165.)

أَيُّهَا الْعَاذِلُ دَعْ لَوْ مِي فِي شُرْبِ الرَّحِيقِ

حَنْدَرِيْسُ عَطِرُ النَّكِّ هَمَّةٌ كَالْمِسْكِ السَّحِيقِ

Ey kınayan kişi! Şarap içtiğim için beni kınamayı bırak.

Handeris şarabının kokusu ve tadı misk tozu gibidir. [Meczû Remel] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 206.)

أَعَاذِلُ إِنَّ الْوَمَّ مِنْكَ وَجِيْعُ وَلِي إِمْرَةٌ أَعْصِي بِهَا وَأَطِيْعُ

أَعَاذِلُ مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ لَدَّةٍ وَلَا قُلْتُ لِلْحَمَارِ كَيْفَ تَبِيْعُ

Ey kınayan kişi! Senden gelen kınamalar acı vericidir, itaat veya karşı gelmek de bana kalmıştır.

Ey kınayan kişi! İçmekte ihmalkâr davranmadım ve şarap imal edene nasıl sattığımı hiç sormadım. [Tavîl] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 7.)

أَعَاذِلُ مَا عَلَى مِثْلِي سَبِيلُ وَعَذْلُكَ فِي الْمُدَامَةِ يَسْتَحِيلُ
أَعَاذِلُ لَا تَلْمَنِي فِي هَوَاهَا فَإِنَّ عِتَابَنَا فِيهَا يَطْوُلُ

Ey kınayan kişi! Şarabı kınamanın bir sonu yok, onu kınamayı sürdürmen zaten imkânsız.

Ey kınayan kişi! Ona olan aşkım ile beni kınama, yoksa şarabı kınama işi uzar. [Vâfir] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 184.)

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere Ebû Nuvâs'ın şarap içiyor diye kendisini kınayanlara sitem ettiği anlaşılmaktadır. Muhatabına kızgınlığını ve bezginliğini belirtmek için *أَعَاذِلُ* / *Ey kınayan kişi!* / *أَيُّهَا الْعَاذِلُ* / *Ey kınayan kişi!* fiil cümlelerini zikretmiştir. Aşağıdaki beyitlerde de şairin kasidelerinde birçok yerde geçen *اسْقِنِي* / *bana şarap sun!* cümlesi ile emir fiili kullanarak şarap sevgisini dile getirdiği örnekler yer almaktadır:

اسْقِنِي سَبْعًا تَبَاعَا وَأَدْرُهُنَّ سَرَاعَا

Bana peş peşe yedi kadeh sun ve o kadehleri hızlıca dolaştır. [Meczû Remel] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 125.)

فَيَا أَيُّهَا اللَّاحِي اسْقِنِي ثُمَّ غَنِّني فَإِنِّي إِلَى وَقْتِ الْمَمَاتِ شَقِيقُهَا

Ey kınayan kişi! Önce bana şarap sun, sonra benim için şarkı söyle, ölünceye kadar ben şarabın kardeşiyim. [Tavîl] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 9.)

أَدْرِهَا عَلَيْنَا قَبْلَ أَنْ نَتَفَرَّقَا وَهَاتِ اسْقِنِي مِنْهَا سُلَاقًا مُرَوَّقَا

Ayrılmadan dolaştır kadehleri, bana yullanmış saf şaraptan getir ve sun. [Tavîl] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 93.)

اسْقِنِي يَا ابْنَ أَدِينِ مِنْ شَرَابِ الزَّرَجُونِ
اسْقِنِي حَتَّى تَرَى بِي جِنَّةً غَيْرَ جُنُونِ

Ey Uzeyn'in oğlu! Bana altın sarısı şaraptan sun.

Sun ki, bende görmediğin mecnunluğu gör. [Meczû Remel] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 70.)

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi Ebû Nuvâs'ın muhatabına veya okuyucuya şarabın kendisine yaptığı etkiye bakmadan içmekte ısrarcı olduğunu vurguladığı görülmektedir. Art arda

içmekten sıkılmamakta, aksine şarabı bırakması için kendisine ısrar eden ve onu kınayan kişilerin kendisine şarap sunmasını istemektedir. Çünkü şair ölene kadar şaraptan ayrılmayacaktır.

اسْقِنِي /bana şarap sun cümlesindeki “sun!” fiilinin tekrar etme estetiği içme sahnesinin sanki muhatabın gözünün önündeymiş gibi canlandırılması ile belirginleşmektedir. Bu da Ebû Nuvâs'taki sanatsal bakışın canlılığından kaynaklanmaktadır.

Ebû Nuvâs'ın divanında yaklaşık yirmi beş kez zikrettiği دَعَّ/bırak emir fiili ile başlayan cümleye yer vermesinin nedeni birinci Abbâsî döneminde, Ebû Nuvâs zamanında, şiirde klasik düşünceye sahip olanlar ile yenilenme taraftarları arasında bir çatışma ortaya çıkması ve “Ebû Nuvâs'ın medih şiirlerinde klasik üslûba göre şiir nazmederken, siyasi hiciv ve av şiirlerinde, av araç gereçlerinin anlatımında yenilenme bayrağı çekmiş” (İd, 2008, s. 50, 51.) olması dolayısıyladır. Bu nedenle أَطَّلَّ/kalıntılar üzerinde durmaktan usanmış ve دَعَّ/bırak ifadesini kullanarak klasik şiirlerin sevgilinin hatıraları ile başlamasına karşı âdeta başkaldırmıştır. Her ne kadar diğer şairlerin aksine mu'allaka şairlerinden Amr b. Kulsûm (ö. 83/586 [?]) kasidesine kalıntılar ile başlamayıp kabilesinin zaferini kutlamak için şarap içmenin keyfini tasvir ederek başlamış olsa da, (Eminoğlu, 2017, s. 67, 88.) klasik şiirde başlangıç noktasını teşkil eden kalıntıların yerini meyhanelerin alması Ebû Nuvâs'la birlikte gerçekleşmiştir.¹¹ Aşağıdaki beyitlerde buna dair örnekleri görmek mümkündür:

دَعَّ عَنْكَ لَوْمِي فَإِنَّ الْيَوْمَ إِغْرَاءٌ وَدَاوَنِي بِأَلْتِي كَانَتْ هِيَ الدَّاءُ

Beni kınamayı bırak, zira kınama tahrik etmektir, benim derdimi dert ile tedavi et. [Basî] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 6.)

دَعَّ الْأَطَّلَّ تَسْفِيهَا الْجَنُوبُ وَتُبْلِي عَهْدَ جَدَّتْهَا الْخُطُوبُ
دَعَّ الْأَلْبَانَ يَشْرَبُهَا رَجَالٌ رَقِيقُ الْعَيْشِ بَيْنَهُمْ غَرِيبُ
إِذَا رَابَ الْخَلِيبُ قَبْلَ عَلَيْهِ وَلَا تُحْرَجُ فَمَا فِي ذَاكَ حُوبُ
فَأَطْيَبُ مِنْهُ صَافِيَةٌ شَمُولٌ يَطُوفُ بِكَأْسِهَا سَاقِ أَدِيبُ

Bırak güney rüzgârı kalıntıların üstüne toprak savursun, eski özelliklerini tamamen değiştirsin.

Bırak sütleri, onu aralarında gariplerin de olduğu hâli vakti yerinde olanlar içsin.

İçtikleri süt kesilirse, üzerine işe ve mahcup olma, günahkâr olmazsın.

Bu eski âdetlerden en güzeli, içki sunan terbiyeli oğlanın dolaştırdığı saf şaraptır. [Vâfir] (Ebû Nuvâs, 1953, s. 11.)

¹¹ Ayrıca Bk. Esat Ayyıldız, Ebû Nuvâs'ın Şarap (Hamriyyât) Şiirleri. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18/18, 159, 160.

دَعِ الرَّبْعَ مَا لِلرَّبْعِ فَيْكَ نَصِيبُ وَمَا إِنْ سَابَتْنِي زَيْنَبُ وَكَعُوبُ
وَلَكِنْ سَابَتْنِي الْبَابِلِيَّةُ إِنَّهَا لَمِثْلِي فِي طَوْلِ الزَّمَانِ سَلُوبُ

Bırak kalıntıları, onların sana bir faydası yok. Ne Zeynep büyüledi beni ne de Kaûb.

Fakat beni Babil'in şarabı büyüledi, zamanla benim gibilerin aklını başından aldı. [Tâvîl] (Ebû Nuwās, 1953, s. 110.)

عَاجِ الشَّقِيَّ عَلَى دَارِ يُسَائِلُهَا وَعُجِبْتُ أَسْأَلُ عَنْ حَمَّازَةِ الْبَدِيدِ
دَعِ ذَا عَدِمَتْكَ وَاشْرَبْهَا مُعْتَقَةً صَفْرَاءَ تُعْنِقُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالزَّبِيدِ

Bedbaht kişi, kalıntıları sormak için durakladı, bense şehrin meyhanesini sormak için durakladım.

Kalıntılar için ağlamayı bırak ve köpükle su arasında hızlıca hareket eden sarı, halis şaraptan iç. [Basît] (Ebû Nuwās, 1953, s. 46.)

دَعِ لِبَاكِهَا الدِّيارَا وَانْفِ بِالْحَمْرِ الْخُمَارَا

Diyar kalıntıları üzerine ağlamayı bedeviye bırak, şarapla gelen baş ağrısını şarap içerek yok et. [Meczû Remel] (Ebû Nuwās, 1953, s. 65.)

Yukarıdaki örneklerde دَعِ/bırak emir fiili ile başlayan cümlelerin klasik şiir taraftarlarının muhataplarını azarlamak için sevgilinin hatıraları ile başlamaya nasıl bir tepki olarak geldiği görülmektedir. Ebû Nuwās klasik şiirin tanzim biçimini değiştiren yenilikçilerin lideri olduğunu da bu şekilde ilan etmiştir. Şair şarap evlerine ve meyhanelere ağlamayı tercih etmektedir. Çünkü ona göre hayat fani olduğu için kişinin hayattaki zevkleri değerlendirmesi gerekir. Bu nedenle دَعِ/bırak cümlesini tekrar etmesi, duruşundaki kararlılığını ikrar etmesinden ve aynı zamanda onun görüşlerine karşı gelenleri azarlamasından kaynaklanmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada, Ebû Nuwās'ın divanında üç tür tekrardan bahsedilmiştir. Hâmriyyât sanatının en önemli özelliklerinden biri de harflerin, kelimelerin ve cümlelerin tekrarında kendini gösteren tekrar tarzıdır. Tekrarın estetiği, bazen şairin söylemek istediği anlamın pekiştirilmesi, bazen tekrar edilen şeyden keyif alma, bazen de muhatabın azarlanması ve okuyucunun zihninde mananın pekiştirilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır.

Ebû Nuvâs'ın hamriyyâtındaki şiirleri duygusal bir deneyimden ve nefsi arzuların peşinden koşan bir ruhtan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle hamriyyâtında şarabın vasıfları çokça zikredilmiştir. Şair bunu yaparken keyif almış ve şarabı kötüleyenlere karşılık vermiştir.

Ebû Nuvâs klasik şiirin nazım şekline başkaldırdığı ve şiirin bazı biçimlerine ve anlamlarına getirdiği yenilikler dolayısıyla ilk Abbâsî dönemi şairleri arasındaki yenilikçilerin lideri olarak kabul edilir.

Şairin divanında çok fazla tekrar olduğu için şiirlerinde çokça bulunan anlamların tekrarının başka bir tekrar çalışmasının konusu yapılarak genişletilmesi; örneğin diyalog üslûbunun tekrarı, şarabın sudan daha değerli olması ve üzüntüleri gidermesi gibi bazı üslûpların tekrarlarının incelenmesi Ebû Nuvâs'ın ele alınmayan çalışmalarının ortaya çıkarılması bakımından önemlidir.

Kaynakça

- Alici, N. (2019). *İç Mekânda Renk ve Renklerin İnsan Psikolojisine Etkileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Apak, A. (2010). Şuubiyye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 39, s. 244-246). İçinde İstanbul: TDV.
- Ayyıldız, E. (2020). Ebû Nuvâs'ın Şarap (Hamriyyât) Şiirleri. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18/18, 147-173.
- 'Azze Bint 'Abdirrahîm Âle Suleymân. (2011). *el-Mufaşşal Fi't-Tecvîd*. Kâhîre: Dâru'l-Kutubi'l-Mişriyye.
- Brockelmann, C. (1964). *İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi I*. (2. bs.). (Çev. Çağatay N.). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- el-Curcânî, es-Seyyid eş-Şerîf Ebu'l-Hasen 'Alî b. Muhammed b. 'Alî el-Huseynî el-Curcânî el-Hanefî. (2003). *et-Ta'rîfât*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Celebi, İ. (2006). Nazzâm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 32, s. 466-469). İçinde İstanbul: TDV.
- Çınar, M. (2015). Arap Edebiyatında Mucûn (Müstehcen) Şiirleri ve Şairleri Üzerine Bir İnceleme, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 17-30.
- Dayf, Ş. (2003). *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî el-'Aşru'l-Câhilî*. (24. bs.). Kâhîre: Dâru'l-Ma'ârif.
- Dayf, Ş. (2004). *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî el-'Aşru'l-'Abbâsî el-Evvel*. (16. bs.). Kâhîre: Dâru'l-Ma'ârif.
- Demirayak, K. (1998). *Abbâsî Edebiyatı Tarihi*. Erzurum: Şafak Yayınevi.
- Durmuş, İ. Öztürk M. Pala İ. (2001). Kafiye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 24, s. 149-153). İçinde İstanbul: TDV.
- Dursun, H. (2021). Arap Dilinde Hurûfu'l-Me'âniler ve Çok Anlamlılığa Etkisi (Necm Suresi İlk Yirmi Üç Ayet Örneği). *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 12, 225-244.
- Ebû Nuvâs. (2009). *Dîvânu Ebî Nuvâs*. thk. Muhammed Enis Mehrât. Hıms. Dâru Mehrât Li'l-'Ulûm.
- Ebû Nuvâs, el-Hasen b. Hânî'. (1953). *Dîvânu Ebî Nuvâs el-Hasen b. Hânî'*. thk. Ahmed 'Abdulmecîdel-Gazâlî. Kâhîre: Matba'atu Mış.
- Eminoğlu, A. (2017). *Şekil ve Muhteva Yönünden Mu'allakât Kasideleri*. Konya: Aybil Yayınları.
- el-Fâhûrî, Hannâ. (2005). *el-Câmî 'Fî Târîhi'l-Edebi'l-'Arabî el-Edebu'l-Ħadîs*. Beyrut: Dâru'l-Cil.
- Ferrûh, 'Umar. (1981). *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî el-'A'şuru'l-'Abbâsiyye*. (4. bs.). Beyrut: Dâru'l-'İlmi Li'l-Melâyîn.
- Goldziher, I. (2012). *Klasik Arap Literatürü*. (Çev. Er R. ve Yüksel A.) Ankara: Vadi Yayınları.

- İbn 'Asâkir, Ebu'l-Kâsim 'Ali b. el-Hasen İbn Hibetillâh b. 'Abdillâh eş-Şâfi'î. (1995). *Târîhu Medîneti Dımaşk*. thk. Muhibbu'd-Dîn Ebî Sa'îd 'Umar İbn Ğarâme el-'Amravî. (Cilt 13). Beyrut: Dâru'l-Fıkr.
- İbn Ebi'l-İşba' el-Mısrî. (t.y.). *Tahriru't-Taḥbîr Fî Şinâ'ati's-Şi'ri ve'n-Nesr ve Beyâni İ'câzi'l-Kur'ân*. thk. Hıfni Muhammed Şeref. (Cilt 2). el-Cumhûriyyetu'l-'Arabiyyetu'l-Muttaḥide el-Meclisu'l-'A'lâ Li's-Şuûni'l-İslâmiyye Lecnetu İhyâit-Turâşî'l-İslâmî.
- İbn Manzûr. (h. 1414). *Lisânu'l-'Arab*. (3. bs.). (Cilt 5). Beyrut: Dâru Şâdir.
- İbn Reşîk el-Kayrevânî el-Ezdî, Ebû 'Alî el-Hasen. (1981). *el-'Umde Fî Meḥâsini's-Şi'ri ve Âdâbih*. (5. bs.). thk. Muhammed Muhyiddîn Abdullhamîd. (Cilt 2). Beyrut: Dâru'l-Cil.
- 'İd, Yûsuf. (2008). *Defâtir 'Abbâsiyye*. Trablus/Lübnan: el-Muessesetu'l-Hadîse Li'l-Kitâb.
- Karaarslan, N. Ü. (1994). Ebû Nüvâs. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 10, s. 205-207). İçinde İstanbul: TDV.
- el-Makdisî, Enîs. (1989). *Umerâu's-Şi'ri'l-'Arabî Fî'l-'Asri'l-'Abbâsî*. (17. bs.). Beyrut: Dâru'l-İlmi Li'l-Melâyîn.
- Muhammed, Ahmed 'Alî. (2010). et-Tekrârü ve 'Alâmâtü'l-Uslûb Fî Kaşîdeti (Neşîdu'l-Hayât) Li's-Şâbbî "Dirâse Uslûbiyye İhşâiyye". *Mecelletu Câmi'ati Dımaşk*. (Cilt 26). (Sayı:1, 2), 35-72.
- Öz, M. (2013). Zındık. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 44, s. 390, 391). İçinde İstanbul: TDV.
- Özaydın, A. (2009). Ebû Bekir Şûlî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 37, s. 492, 493). İçinde İstanbul: TDV.
- es-Sa'rân, Maḥmûd. (t.y.). *İlmu'l-Luġa Mukaddime Li'l-Kâri'l-'Arabî*. Beyrut: Dâru'n-Nahdati'l-'Arabiyye.
- Toprak, M. F. (2000). Arap Şiirinde Adı Geçen Şarap Adları ve Bazı Hamriyyat Terimleri. *EKEV Akademi Dergisi*, 2/3, 169-194.
- Topuzoġlu, T. R. (2007). Recez. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 34, s. 509, 510). İçinde İstanbul: TDV.
- 'Umar, Ahmed Muhtar, (2008). *Mu'cemu'l-Luġati'l-'Arabiyyeti'l-Mu'âşıra*. (Cilt 3). Kâhire: 'Âlemu'l-Kutub.
- Uz, E. (2022). Klasik Türk Edebiyatında İzleri Görülen Marjinal Bir Edip: Ebû Nüvâs. *Bilimname*, (47), 343-376.
- Yeşildaġ, A. (2017). el-Ḥamru Fî's-Şi'ri'l-'Arabî/Arap Şiirinde Şarap. *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 281-316.
- Yıldız, H. D. (1988). Abbâsîler. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 1, s. 31-48). İçinde İstanbul: TDV.
- ez-Ziriklî, Ḥayruddîn. (2002). el-'Alâm. (15. bs.). Beyrut: Dâru'l-İlmi Li'l-Melâyîn.